Spis treści

Wstęp 5

Rozdział 1. METODOLOGIA BADANIA KONIUNKTURY DEMOGRAFICZNEJ

Maria Cieślak, *Zmienne wiodące w analizach i prognozach demograficznych* 9

Barbara Radzikowska, *Zastosowanie funkcji antylogistycznej i metody substytucji prostej do analizy procesu przejścia demograficznego* 16

Jan Paradysz, *Odstępy między urodzeniami jako miara koniunktury demograficznej* 24

Iwona Roeske-Słomka, *Zastosowanie entropii do badania przestrzennego zróżnicowania struktur demograficznych* 34

Rozdział 2. KONIUNKTURA DEMOGRAFICZNA W OKRESIE TRANSFORMACJI

Rusłan Motorin, Tatiana Motorina, *Dynamika umieralności ludności Ukrainy w ostatnim dziesięcioleciu* 43

Mieczysław Kędelski *Koniunktura demograficzna w Polsce w latach 1948-1993 (dywergencja według płci)* 49

Irena Elżbieta Kotowska, *Dynamika osób i gospodarstw domowych a proces transformacji systemowej w Polsce* 57

Grażyna Dehnel, Jan Paradysz, *Koniunktura demograficzna w świetle modelu L. Henry'ego* 67

Nelson Eze Irobi, *Demographic transition in Sub-Saharan Africa* 77

Rozdział 3. REGIONALNE ASPEKTY KONIUNKTURY DEMOGRAFICZNEJ

Mieczysław Sobczyk *Transformacja struktury wieku ludności województwa lubelskiego* 83

Kazimiera Guraj-Kaczmarek, *Wiek nowożeńców w różnych typach małżeństw powtórnych* 91

Franciszek Stokowski, *Regionalne aspekty prognozowania demograficznego* 101
Elżbieta Gołata, *Małżeńskość a bezrobocie* 108
Tadeusz Jurek, *Odrębność rozwoju demograficznego ziem śląskich w okresie powojennym* 120
Stanisław Wierzchosławski, *Koniunktura demograficzna zachodnich województw przygranicznych Polski* 127

Rozdział 4. BIZNES I DEMOGRAFIA

Eckart Elsner, *Statistical in Germany and the situation in the Process of Transition to Market Economy Four Years after the reunification population* 145
Henryk Mruk, *Demograficzne podstawy segmentacji marketingowej* 155
Hanna Augustyniak, *Informacja demograficzna w systemie informacji marketingowej przedsiębiorstwa* 162
Bogdan Sojkin, Aleksandra Witkowska, Marek Witkowski, *Czynniki demograficzne w hierarchii determinant spożycia żywności* 170
Józef Garczarczyk, *Demograficzno-ekonomiczne determinanty oceny produktu bankowego* 179

Uczestnicy konferencji 189

Wstęp

Niniejsze opracowanie stanowi plon konferencji naukowej w Baranowie koło Poznania zorganizowanej przez Katedrę Statystyki na Wydziale Zarządzania Akademii Ekonomicznej w Poznaniu w dniach 7 - 9 grudnia 1994 r. Tematem konferencji była dość szeroko rozumiana koniunktura demograficzna.

Pojęcie „koniunktura demograficzna" jest lansowane przez demografów francuskich na oznaczenie przebiegu procesów demograficznych w ujęciu transwersalnym (przekrojowym). Na ogół do miar koniunktury demograficznej zalicza się syntetyczne współczynniki zdarzeń demograficznych, będących sumami cząstkowych współczynników demograficznych drugiej kategorii oraz parametry transwersalnych tablic trwania życia. Czasami jednak tym pojęciem obejmuje się także surowe współczynniki zdarzeń demograficznych w danym roku kalendarzowym. W innych językach termin koniunktura demograficzna bywa rzadko używany. Jest znamienne, że nawet demografowie francuscy tłumaczą koniunkturę demograficzną w języku angielskim jako current demographic situation.

Podobnie jak we Francji rozumiano koniunkturę demograficzną w ośrodku poznańskim, gdzie jednocześnie trzy zespoły naukowe pod kierunkiem prof. M. Kędelskiego, doc. S. Wierzchosławskiego oraz piszącego te słowa, analizowały rozwój demograficzny Europy Centralnej i Wschodniej w ostatniej pięciolatce w ramach badań statutowych, własnych oraz grantu Komitetu Badań Naukowych.

Zaproszenie do udziału w konferencji w Baranowie spotkało się z bardzo życzliwym odzewem w kraju i w kilku ośrodkach naukowych za granicą. Zgłoszonych zostało prawie dwa tuziny referatów dotyczących metodologii badań demograficznych, koniunktury demograficznej w czasie transformacji, jej regionalnym aspektom oraz

związkom demografii z biznesem. W ten też sposób zatytułowano poszczególne sesje konferencji, które pokrywają się z nazwami czterech rozdziałów niniejszego opracowania.

Rozdział pierwszy otwiera artykuł bardzo ważny dla współczesnej polskiej demografii. Prof. M. Cieślak zastanawia się nad zasadnością określenia koniunktura demograficzna. Przez analogię do pojęcia koniunktury ekonomicznej uważa, że dopiero wówczas możemy mówić o koniunkturze demograficznej, gdy udowodni się istnienie w procesach demograficznych takich cech wahań koniunkturalnych jak endogeniczność, rytmiczność i powtarzalność. We współczesnej teorii demografii istnieją pewne przesłanki przemawiające za cyklicznością rozwoju demograficznego, ale specyfika problemu i relatywnie zbyt krótki okres obserwacji nie pozwalają na jednoznaczność w ocenie istnienia cyklu koniunkturalnego w rozwoju ludności. Nie przesądzając problemu istnienia cykli koniunkturalnych, można by się zgodzić co do konieczności prowadzenia badań w zakresie doskonalenia narzędzi pomiaru, metod analizy, jakości źródeł oraz badania przebiegu procesów ludnościowych. Bardzo ważnym zadaniem demografii jest analiza rozwoju populacji ludzkich pod kątem ich związków z koniunkturą ekonomiczną. Jest bowiem prawdopodobne, że ewentualna cykliczność rozwoju ludności jest indukowana przez cykl koniunktury w gospodarce.

Uczestnicy konferencji byli dość zgodni co do szerokiego traktowania pojęcia koniunktura demograficzna i raczej nie utożsamiano go z cyklem koniunkturalnym. Częściej przez koniunkturę demograficzną rozumiano powiązanie rozwoju populacji lub niektórych procesów (małżeństwa, urodzenia, zgony) z sytuacją społeczną, ekonomiczną i polityczną kraju lub regionu. W wielu referatach podkreśla się silne przemiany w kształtowaniu się procesów demograficznych z transformacją polityczną i gospodarczą w byłych krajach socjalistycznych.

Luźniejsze potraktowanie głównego tematu konferencji pozwoliło spojrzeć na związki demograficzno-ekonomiczne także od drugiej strony. Większość wystąpień w czwartej sesji konferencji nie dotyczyło ekonomicznych uwarunkowań rozwoju ludności, ale tego co demografia może dać dla świata biznesu. Jak ukazują autorzy

w rozdziale IV znajomość procesów demograficznych w skali mikro jest niezbędna w marketingu usług i dóbr. Właśnie rozpatrując dynamikę rozwoju demograficznego, na przykład wielkiego miasta, można dostrzec nawet cykliczność procesów ludnościowych w czasie i przestrzeni. Odpowiednio wykonane mapy geodemograficzne mogłyby być cennym narzędziem w planowaniu przedsięwzięć gospodarczych.

Na koniec pozostaje mi miły obowiązek podziękowania przewodniczącym poszczególnych sesji: prof. dr hab. Zofii Zarzyckiej, prof. dr hab. Marii Cieślak, prof. dr hab. Andrzejowi Jagielskiemu i prof. dr hab. Heinrichowi Schwarzowi.

Dziękuję także Komitetowi Badań Naukowych za sfinansowanie badań oraz poniesienie kosztów konferencji.

Jan Paradysz